

שאלון 11108 - שאלון ב' - מועד קיץ תשס"ט (2009)

לקחי בחינה – משרד החינוך

פרק א' – הבנה והבעה

הטקסט

הטקסט עסק בנושא חינוך סביבתי ודן בשאלה "מהו חינוך סביבתי ראוי". נושא החינוך הסביבתי מוכר לתלמידים מדיונים שונים בנושא איכות הסביבה.

1. פרק ההבנה

שאלה מס' 1 ב'

שליטה באוצר המילים: נבחנו רבים לא הבינו את משמעות המילה "מערער", הם העתיקו משורות 13-15 הדומות לתשובות בחלק א' הסגור. מכיון שהתשובה הנכונה בחלק א' היתה: "המלצות של מומחים אינן מסתמכות רק על נתונים" הם העתיקו את המשך המשפט מתוך הפסקה:

דוגמה

הגישה המקובלת עליה מערער המחבר באמצעות דוגמה זו: המסקנות של המומחים נובעות מן הנתונים ואין זה כך. מסקנתו – אי אפשר להפיק מנתונים כלשהם הנחיות מוסריות בנוגע להתנהגות ראויה.

ניסוח תשובות הנבחנו פגם בזיהוי התשובה הנכונה,

דוגמה

הכותב מערער על הגישה שלפיה המדע הוא כל מה שאנו צריכים על מנת לפתור את הבעיה.

שאלה מס' 2

- הנבחן נדרש לציין שתי דרכי התנהגות שמחבר המאמר מבקר אותן. הנבחנים כתבו אותה הדרך בניסוח שונה, כפי שהופיע במאמר.

דוגמות:

1. *בוחרים בסדר עדיפויות ואז נותנים עדיפות מועטה לסביבה.*

2. *דאגה לרווח אישי ורק מעטים מוכנים לשלם אותו בשביל הטיפול הסביבתי*

דוגמות אלה לקוחות משורות 25-32. בשורות אלה מוצגות סדרי העדיפויות השונים של בני אדם. תחילה יש הכללה ואז פירוט - התלמידים ראו את הכללה ואת הפירוט כשתי דוגמאות שונות.

טעות רווחת הייתה ציטוט או העתקה משורות 51-55: "חינוך סביבתי אינו יכול להיות מנותק מהקשר תרבותי-חברתי מקומי / הוא צריך להיות חלק מחזון מוסרי-חברתי כולל".

תלמידים חשבו שזו ביקורת על דרך התנהגות. זו אינה ביקורת על דרך התנהגות אלא על החינוך.

שאלה מס' 3

שאלה פתוחה שבה נדרש ניסוח טענה מרכזית רבים התקשו במציאת המידע הרלבנטי (שורות 24 – 25) בהכללת המידע ובניסוחו.

נבחנים רבים לא מצאו את הטענה וסברו שההמלצה שהופיעה בסוף המאמר היא הטענה המרכזית.

דוגמאות לתשובות תלמידים:

1. *טענתו המרכזית...שצריך להתחיל ללמד חינוך סביבתי ראוי כי אם לא זה אז בשביל מה המדע קיים אם אין ערכים סביבתיים*

2. *חינוך סביבתי יביא לשינוי בסגנון החיים הבזבזני והפוגע שהיסוד המרכזי שלו הוא היסוד מוסרי.*

בדוגמה השנייה ניסוח התשובה גורם לבלבול ואי-בהירות בהצגת הטענה. התלמיד מציין מה תיה תוצאת החינוך הסביבתי שיש בו יסוד מוסרי, אך לא זו הטענה.

שאלה מס' 4

בשאלה זו נדרשה התייחסות לפסוקים מן המקורות.

א. תלמידים לא הצליחו ליצור הכללה של המסר העולה משתי המובאות.

ב. הם העתיקו את המשפט הקודם לציטוטים – " רעיון תיקון העולם ותיקון החברה", (כביכול זה אזכור למסר) במקום להכליל את המסר העוסק בשמירה על הטבע.

שאלה מס' 5

מתשובות הנבחנו מסתבר שהנבחנים אינם יודעים לזהות מהו אמצעי רטורי. הם שולפים מתוך מאגר הזיכרון "רשימות" שנלמדו בכיתה ללא הבנה מהותית מהו אמצעי רטורי וללא התייחסות למאמר המסוים שבו הם נדרשים לזהות את האמצעי הרטורי. כך למשל, לא כל הופעה של מילה כמה פעמים במאמר היא בבחינת

אמצעי רטורי. מטבע הדברים, בשל נושא המאמר חזר שוב ושוב הצירוף "חינוך סביבתי", - מילה זו היא מילת עוגן במאמר ואינה בבחינת אמצעי רטורי. התייחסות רבה לשאלות רטוריות – לא היו שאלות רטוריות במאמר, אלא שאלות אמיתיות.

דוגמה לתשובה: **שאלה רטורית** – "אולם מהו חינוך סביבתי ראוי?" מטרתו לקרב את קורא ולהביע מסר.

יש לשים לב שזו שאלה אמיתית שעליה דן המאמר ולא שאלה רטורית. ההבחנה בין שאלות אמיתיות לרטוריות כבר נדונה בלקחי בגרות מספר פעמים. גם השאלה בשורה 32: : מה הן אפוא מטרותיו של החינוך הסביבתי הראוי? זו שאלה שהכותב שואל כדי לערב את הנמען בסוגיה הנדונה. אפשר לציין ששאלות שאלות במאמר היא אמצעי רטורי ליצור מעורבות ועניין אצל הקורא, אך תלמיד שזיהה שאלה זו כשאלה רטורית ולא כשאלה אמיתית- תשובתו לא התקבלה.

שאלה מס' 6 – שאלת הערכה וביקורת

בשאלה זו מופיע ציטוט משורות 69-70. התלמיד נדרש להביע עמדה אם אפשר לממש את האתגר המוזכר בשורות אלה ולבסס את דבריו על המאמר. שאלה זו עיקרה הבעת עמדה והנמקתה. תלמידים רבים במקום לכתוב נימוקים כתבו דרכים והמלצות / פתרונות למימוש האתגר. מהלך זה גרם לנבחנים לדלג על שלב הנימוק. יתרה מזאת בתשובות רבות ההמלצות והדרכים היו בחינת חזרה על דברי הכותב, או המלצות שאינן מופיעות במאמר, אלא מבוססות על ידע אישי. דוגמות:

1. אתגר זה יוכל להתממש כי עיני החינוך הסביבתי כל ילד יבין למה צריך לשמור על הסביבה ובתור מבוגר הוא גם יפעל לטובת הסביבה.

2. לדעתי אפשר לממש אתגר זה אם יותר אנשים יהיו מוכנים לשלם מחיר אישי עבור הטיפול בבעיות הסביבתיות ויראו בטובת הכלל את העיקר. כלומר יש לדאוג שהחינוך הסביבתי המכוון לכיוון אנושי מוסרי יעמוד במרכז מערכת החינוך.

3. לדעתי ניתן לממש את האתגר הזה על ידי חינוך מוסרי ואחריות כלפי הזולת. עלינו להתחשב ולהבין שאין דרך אחרת. חינוך סביבתי הוא הבסיס לכך שלמרות השינויים ביחסי גומלין בין אדם לסביבה למרות גידול דמוגרפי ושינוי הרגלים חובה עלינו לדעת שרק שימוש נכון ונבון ייתן את האפשרות להתקיים.

בדוגמה מס' 3 הנבחן עיבד מידע ממקומות שונים בטקסט, עם זאת הוא לא ענה לדרישות המטלה.

השתמשויות להוראה

- **נדרש עבודה רבה מאד על זיהוי טענה מרכזית. כדאי לא ללמד טענה המרכיב מופיעה בסוף המאמר...**
- **אשוב אטפל באוצר מילים האופייני למאמרים עיוניים, כגון גישה, גבישה, זיקה, ראוי, וכד'**
- **יש אגרא עם האומרים מיומנות של ההכאה אשטג הבנה בין הכאה אפיוט. והפיוט.**
- **מאוד אשוב במהלך ההוראה להבין בין נמוקים לבין האוצר. כמו כן להקפיד על הנקיה הראונית אמטלה.**
- **מאוד אשוב שהאמצעים הרטוריים לא ילמדו כרשימה, נפרדת, אלא ילמדו בעק ההקשר המגאים עק הבנה משמיקה של אפקידי האמצעי הרטורי וגרומתו אטקסט.**
- ***** אשוב אגרא עם האומרים מיומנות אלה בדרכים שונות (בהקשרים מגאמים) ובגדיוות רבה ככל האפשר.**

2. פרק הבעה בכתב

בנושא מס 7 - בחרו 73% - בנושא מס 8 - בחרו 24%

בעיות מרכזיות בהבעה בכתב:

1. אי הבנת המטלה בעיקר מנקודת ראות של אוצר מילים
2. אי הבנת הסוגה (הן בהיקף והן במבנה) - נדרש מאמר טיעון ולא כתיבת תשובה לשאלה, כמו כן תלמידים לא הבינו את מטרת הכתיבה- הסבר הטענה והבעת דעה על הטענה, דיון בחשיבותו של ערך. הם מייד התחילו בהצעת דרכים להתמודדות או בהעתקה של דעת הכותב מהי חברת מופת.
3. יצירת זיקה הדוקה בין המאמר לשני נושאי הכתיבה. אחת התוצאות השכיחות לכך הייתה – העתקה של חלקים גדולים מן המאמר.

נושא 7

בעיות עיקריות במטלה זו

תלמידים לא הצליחו במטלה בעיקר בשל אי הבנת מילים ומושגים. א. לא ידעו מהי סתירה- תלמידים לא הבינו את המשמעות של המילה "סתירה" בהקשר הנתון. מי שכבר ידע את משמעות המילה, לא הציג את ההתלבטות בין אורח חיים והרגלי צריכה לבין המודעות לבעיות הסביבה. תלמידים רבים כתבו שהאדם אינו מודע לבעיות הסביבה, ולכן הם לא מצאו סתירה. על פי דרישות

- המטלה על התלמיד היה להביע דעה על הסתירה עצמה ולא השאלה אם קיימת סתירה.
- ב. לא ידעו למה הכוונה חברה מערבית
- ג. לא הבינו את המושג "הרגלי צריכה"
- ד. בעיות סביבה נתפסו כסביבה אנושית ולא כסביבה אקולוגית.

נושא 8

- גם כאן בדומה למטלה 7 תלמידים לא הצליחו במטלה בעיקר בשל אי הבנת מילים ומושגים.
- א. המילה "ערך" - לא הבינו את משמעותה ומהותה.
- תלמידים רבים לא הצליחו לזהות מהו "ערך", לכן השתמשו במושגים מתחומים אחרים, למשל מתחום הצבא (הרצון להתגייס לצה"ל) או מתחום החינוך (לימודים באוניברסיטה).
- ב. אחרים בחרו בצירוף "חינוך סביבתי" כערך, או כתבו על חברת מופת צודקת כערך, וכתוצאה מכך העתיקו מן המאמר ללא כל הבחנה... דבר זה גרם לצמידות רבה מידי לטקסט ולהעתקה של חלקים גדולים ממנו.
- ג. רבים לא הבינו מהי חברת מופת.
- ד. תלמידים רבים לא התייחסו כלל לרכיב במטלה הדורש התייחסות לטענות נגד אפשריות.

השגות/הערות

- *איוון רב ככל האפשר בפירוק המטלה גוף עמידה על הכנת המילים וההנחות*
- *הגשמה בכמה שינוי כגיבול רגבול היקף*
- *הגשמה בכמה גיבולות. הכוללת בין היגוי טיול ושכונות.*
- *איוון רב בדרכים מחוץ להנחות איכות של עמדת הכותב.*

3. פרק התחביר

- הנתונים הכלליים מעידים על חוסר שליטה בפרק זה.
- אחד המאפיינים של התחביר בשאלונים החדשים הוא התייחסות גם להיבטים תחביריים פרגמטיים, אולם במועד זה הופיעו בעיקר משפטים קצרים הדומים מאוד לדרך התשואל שהופיעה בשאלונים הישנים. על כן נתון זה מפתיע מאוד.
- בכל פרק התחביר מטלות ההמרה מעידות על חוסר שליטה ועל שחבור טכני בלבד.

שאלה 9

- תלמידים התקשו בסיווג התחבירי של המשפטים (דרישה בסיסית ביותר) במיוחד במשפט השני והשלישי.
- משפט 2: הרעיון הזה, העומד במרכז הדת והתרבות היהודית, שזור בכל מקורותיה.
- תלמידים לא זיהו שיש כאן פסוקית
- טעויות רבות היו בתחימה נכונה של פסוקיות / פסוקיות. תלמידים רבים אינם תוחמים את מילת השעבוד כחלק מהפסוקית. הדבר מורה על חוסר הבנה היחסים התחביריים בתוך המשפט.
- משפט 3: אמנם הרעיון יהודי אך התוקף שלו הוא אוניברסלי.
- משפט זה היא מאוחר, אף על פי שהוא אינו מופרד בפסיקים (בשל החלקים הקצרים בכל איבר). תלמידים חשבו שמשפט זה הוא משפט פשוט. מאוד חשוב לא לבסס את הוראת התחביר על הפיסוק של המשפטים.
- תלמידים רבים התקשו לנסח משני המשפטים משפט אחד.

שאלה 10

- התלמידים התקשו בתחימה ולא הצליחו לזהות נושא ונושא בחלק העיקרי של המשפט.
- בסעיף ג:
- 1. תלמידים רבים יצרו המרה של משפט איחוי בקשר של זמן. לדוגמה: הגשמו את היעד הציוני הראשון, לאחר מכן רבים חשו את הזנחת היעד השני. הקשר הלוגי הנדרש בהמרה הוא קשר של הסתייגות (אולם, עם זאת) לדוגמה: הגשמו את היעד הציוני הראשון, אולם רבים חשים שהזנחנו את היעד השני (איחוי)
- היו נבחנים שלא השתמשו בקשר לוגי המשקף בצורה מפורשת את היחס הלוגי בין האיברים
- לדוגמה: הגשמו את היעד הציוני הראשון, ולרבים יש תחושה שהיעד השני נזנח לחלוטין.

שאלה 11

סעיף א – פירוק המשפט לשני חלקים:
המשפט: החינוך הסביבתי הראוי יטפח בני אדם שיבינו שלא קיבלנו את העולם בירושה מהורינו אלא כפיקדון מילדינו. .
כדי שהנבחרים יוכלו לפרק את המשפט תוך שמירה על סדר הגיוני מצד אחד, ושמירה על המשמעות המקורית מצד שני, עליהם לקרוא את המשפט היטב ולהבינו. רוב התלמידים השאירו את המשפט כלשונו וחלקו אותו לשניים.
סעיף ב - עסק בתקינות תחבירית.
במשפט הראשון "קיומה של חברת מופת צודקת היא היעד השני של הציונות"- תיקון משפט זה דרש שליטה בהתאם בין הנושא התחבירי לאוגד במשפט שמי. במשפט השני – "בני אדם שיקבלו את החינוך הסביבתי- חברתי יחשבו וידאגו לדורות הבאים"
ניכר שחלק מהתלמידים זיהו את השיבוש על בסיס שליטתם בשפת אם, אך לא על בסיס הידע התחבירי, ולכן לא ידעו להסביר את השיבוש ולהציע תיקון מתאים.
דוגמה: - אי אפשר לומר יחשבו לדורות הבאים כמובן, הסבר זה אינו מספק.

שאלה 12

גם בשאלה זו התלמידים התקשו בהמרה. רוב התלמידים שהצליחו בהמרה השתמשו רק בפסוקית מושא בדיבור עקיף, מעטים השתמשו בפסוקיות של נושא או נשוא. פעמים רבות הפסוקית לא שמרה על משמעות המשפט הנתון.

שאלה 13

סעיף ב – סעיף זה היה היחיד בבחינה שנשא אופי פרגמטי. התלמידים כלל וכלל לא ידעו כיצד להתמודד עם מטלה זו. ניכר שרבים לא הבינו למה הכוונה ניגודיות במבנה.
בסעיף ג - תלמידים בחרו להמיר לפסוקית זמן. הם לא התייחסו למילת הקישור "עקב" ולא הבינו שעליהם לשמור על אותו הקשר הלוגי המופיע במשפט המקורי (סיבה ותוצאה).

השגת מיון והוראה:

- שאלון ב הוא נכרך נוסף לתלמידי בשאלון א'; ולכן נדרש העמקה והרגעה המבוססת על הכנה.
- נבחנו רבים עדיין משתמשים במשפטים שם ומשפטים פועל בשפה שמינית זה נדרש בשאלון א' לבד.
- גשבו להימנע מניגוח תלמידי טכני שלא טייע בידי התלמידים להצליח במטלה, אלא זמן, במקרים מסוימים, אכזבונם.
- המורה גשבו לתרגל המורה רבות ככל האפשר (כולל פירוק משפטים) לא במנוחה מהניגוח התלמידי, כמו כן אטפל בנושא זה גם במסגרת הבנת הנקרא והבשה בכגב.
- תקינות תחבירית – גשבו להתייחס אסוגיה זו בהקשרים המתאימים, ובעיקר בכתיבתם של התלמידים.

4. פרק מערכת הצורות

- תלמידים בחרו יותר בשאלות העוסקות בפועל ומעטים בחרו בשאלות העוסקות בשם העצם.
-

שאלה 14

הנתונים על שאלת החובה שדרשה ניתוח הן של פועל והן של שם מעידים על עבודה מעמיקה של המורים. יש לציין כי שאלה זו היא בסיסית ביותר (נדרש לנתח שורש בלבד) ומתאימה לדרך התשאל בשאלון א', עם זאת היא מהווה בסיס להוראה ספיראלית.

שאלה 15- שורשים

- תלמידים רבים התקשו במציאת שורשים כגון: מכירים (שייך לגזרת חפ"נ) (שאלון א); הסתודדו; ידון
- שורש תנייני – תלמידים רבים לא ידעו לזהות את השורש ולהסביר את דרך היווצרותו. כאן המקום לציין ששורשים תנייניים מהווים חלק נכבד מהיווצרותן של מילים חדשות בעברית.
- שורש תנייני הופיע גם בשאלה 18.

השגת מיון והוראה:

- אמר את שם העצם בצורה שטגית ורק כדי עבודה על אוצר המילים והמשמשים
- הכיר גזרות שאת מופיעות בשאלון א' אטפל בהן גם במסגרת העיסוק באוצר מילים הן בהבנת הנקרא והן בהבשה בכגב.